

22.3.2017

Suomen Psykologiliitto ry:n lausunto: Vankilapsykologien on sijoitettava oikeusministeriön alaisen Rikosseuraamuslaitoksen organisaatioon myös jatkossa.

Vankilapsykologien siirtämistä oikeusministeriön alaisen Rikosseuraamuslaitoksen (RISE) alaisuudesta sosiaali- ja terveysministeriön ja Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) alaiseen vankiterveydenhuollon yksikköön (VTH), ollaan selvittämässä.

Vankilapsykologit työskentelevät suoraan vankiloiden organisaatiossa, Rikosseuraamuslaitoksen ja oikeusministeriön alaisuudessa, ja Psykologiliiton näkemyksen mukaan näin tulee olla myös jatkossa.

Vankiloiden ja vankiterveydenhuollon yksikön tavoitteet ja palvelut ovat erilaiset. Vankiloiden toimintaa ohjaa keskeisesti vankeuslaki (767/2005), joka korostaa vankiloissa tehtävän työn tavoitteellisuutta ja uusintarikollisuuteen vaikuttamisen tärkeyttä (1 luku, 2 §). Myös Rikosseuraamuslaitoksen strategiassa 2011-2020 uusintarikollisuuteen vaikuttaminen on keskeinen tavoite.

Vankiterveydenhuollon yksikön tehtävänä puolestaan on järjestää vankien ja tutkintavankien terveyden- ja sairaanhoito (Laki Vankiterveydenhuollon yksiköstä 1635/2015, 1 luku, 2 §). Perustehtävät ja työnkuvat vankiloissa ja vankiterveydenhuollossa ovat siten erilaiset, ja tämä koskee myös psykologien työtä: vankiterveydenhuollon yksikön sairaaloissa työskentelee psykologeja terveydenhuollon tehtävissä. Tämä lausunto ei niin ollen käsittele heidän tilannettaan.

Vankilapsykologien työn sisältö ja tavoitteet

Vankilapsykologien siirtäminen vankiterveydenhuollon yksikköön ja siten THL:n ja STM:n alaisuuteen ei ole tarkoituksenmukaista vankilapsykologien työkentän näkökulmasta.

Vankilapsykologien työnkuva on perinteistä ns. mielenterveys- ja hoitotyötä laajempi.

Mielenterveyden edistäminen on tärkeä osa vankilapsykologien työkenttää, mutta keskeisempää siinä on tavoitteellinen vaikuttaminen vankien uusimisriskitekijöihin, käyttäytymistieteellisten ja psykoterapeuttisten menetelmien avulla. Vankilapsykologien työn merkitys korostuu erityisesti silloin, kun pyritään vaikuttamaan korkeariskisten ja vaarallisten rikoksenuusijoiden (esim. toistuvasti vakavaan väkivaltaan syyllistyneet) uusimisriskin pienentämiseen, sekä erityisesti tiettyihin rikostyyppisiin syyllistyneiden kuntouttamiseen (väkivaltarikollisten lisäksi tyypillisesti seksuaalirikolliset).

Yksilöllisesti kohdennettavan kuntoutustyön lisäksi vankilapsykologit ovat keskeisessä roolissa uusintarikollisuuteen vaikuttavien ryhmämuotoisten akkreditoitujen ohjelmien koordinoinnissa ja toteuttamisessa, sekä ryhmämuotoisesti toteutetussa päihdekuntoutuksessa. Suomalainen rikosseuraamusala on seurannut tiiviisti rikoksiin syyllistyneiden kuntoutustoiminnan

kansainvälistä kehitystä, ja vankiloissa toteutettavat kuntoutusohjelmat (niin päihdekuntoutus kuin rikosperusteiset ohjelmat sekä ns. yleisohjelmat) perustuvat pääosin kognitiivis-behavioraaliseen viitekehykseen, jonka asiantuntijoita psykologit ovat. Ohjelmien asianmukainen toteuttaminen voidaan siten taata psykologisen erityisosaamisen avulla. Tämä puolestaan on edellytys ohjelmien vaikuttavuudelle, ja psykologien ohjaava rooli kuntoutusohjelmien toteutuksessa onkin kansainvälinen käytäntö. Vankilapsykologien toiminnassa korostuu siis aktiivinen yhteistyö muun henkilökunnan kanssa, minkä lisäksi tarvetta psykologiselle asiantuntemukselle on kehittämis- ja kouluttamistehtävissä.

Miksi vankilapsykologien tulisi kuulua Rikosseuraamuslaitoksen organisaatioon myös jatkossa?

Vankilapsykologien siirtämisestä vankiterveydenhuollon yksikköön seuraisi suurella todennäköisyydellä erittäin merkittävää kapeutumista vankilapsykologien työnkuvassa. Siirron uhkana on mielenterveyspainotteinen ja psykiatriseen paradigmaan pohjaava psykologin työ. Tämä tapahtuisi uusimisriskeihin kohdennetun, käyttäytymistieteelliseen paradigmaan pohjaavan kuntoutustyön kustannuksella, ja vaikuttaisi kielteisesti vankiloiden toteuttamaan kuntoutustyöhön ja sen laatuun. Vastaavan kaltainen työnkuvan kapeutuminen on tapahtunut sairaanhoitajien työnkuvassa vuoden 2006 organisaatiomuutoksessa (Vankeinhoitolaitoksen terveydenhuoltoyksikön perustaminen ja terveydenhuollon eriyttäminen vankiloiden organisaatiosta). Lienee epätodennäköistä, että Vankiterveydenhuollon yksikön alaisuudessa vankilapsykologienkaan olisi mahdollista jatkaa nykyisellä työorientaatiolla.

Nykyisellään vankilapsykologit työskentelevät tyypillisesti sellaisten vankien kanssa, joiden uusimisriski on merkittävästi kohonnut, ja joiden rikosten vaikutukset ovat inhimillisesti merkittävät (esim. väkivalta- ja seksuaalirikolliset). On vaikea nähdä, miten vaikuttavaa kuntoutustyötä voitaisiin toteuttaa ilman vankilapsykologien työpanosta. Psykologien merkitys kuntoutustyölle kertautuu myös muun henkilökunnan ohjauksen kautta (menetelmätuki, työnohjaus, kouluttaminen, laadunvalvonta, kehittämistyö). Esimerkiksi valtakunnallisen STOP-ohjelman (seksuaalirikollisille suunnattu ohjelma) toteutuksesta ja laadusta vastaa psykologi, joka on myös ohjelmaa ohjaavien työntekijöiden esimies. Lisäksi suoraan Rikosseuraamuslaitoksen ja vankiloiden alaisuudessa toimiminen (vs. Vankiterveydenhuollon yksikkö toisen hallinnonalan yksikkönä) antaa vankilapsykologeille paremmat mahdollisuudet pyrkiä vaikuttamaan vankiloissa myös työyhteisön sisältä käsin asiantuntemusta ja tietoa tarjoamalla. Psykologeilla on koulutuksensa ansiosta hyvät lähtökohdat ja valmiudet tarjota koko organisaatiota hyödyttävää teoreettista ymmärrystä käytännön työhön. Tämän asiantuntijuuden menettäminen rikosseuraamusosalta ja vankiloiden käytännön lähityöstä olisi haitallista.

Vankiterveydenhuollon yksikön taholta vankilapsykologien siirtämisen tarvetta on perusteltu lähinnä normaalisuusperiaatteen vedoten. Normaalisuusperiaatteen mukaan olosuhteiden vankiloissa tulisi mahdollisimman pitkälle vastata muussa yhteiskunnassa vallitsevia olosuhteita, esim. vangilla on oikeus saada samoja/samanlaisia terveydenhuoltopalveluita kuin muu väestö. Syrjimättömyys ja normaalisuusperiaate ovat tärkeitä arvoja, mutta on huomioitava, että vangit ovat tutkitusti marginalisoitunut ja moniongelmainen asiakasryhmä, jonka kuntoutustarpeet poikkeavat monelta osalta muun väestön tarpeista. Vaatii psykologista ammattiosaamista vastata näihin tarpeisiin parhaalla mahdollisella tavalla, eikä tarkoituksenmukaista ole rajoittaa pelkkään lääketieteelliseen sairausparadigmaan. Tämä voidaan nähdä myös eettisesti ja yhteiskunnallisesti tärkeänä kysymyksenä. Rikollisuus ei ole sairaus, mutta rikolliseen käyttäytymiseen voidaan, ja siihen tulee vaikuttaa. Tämä tapahtuu tutkitusti tehokkaimmin vaikuttamalla keskeisiin uusimisriskitekijöihin, mikä käytännössä tarkoittaa psykologisia/käyttäytymistieteellisiä menetelmiä. Tässä vaikuttamistyössä vankilapsykologit ovat keskeisessä roolissa, ja tämän

kuntoutusmahdollisuuden poistaminen normaalisuusperiaatteeseen vedoten ei ole vankiasiakkaan eikä yhteiskunnankaan etu. Siten vankilapsykologien organisatorista sijoittumista tarkasteltaessa on erityisen tarkkaan huomioitava sen vaikutukset myös yhteiskunnallisesta näkökulmasta.

Vankilapsykologien työpanoksen hyödyntämiseksi vaihtoehtoina on siis joko tähän asti toteutunut, laaja-alainen, koko Rikosseuraamuslaitoksen kokonaisuutta palveleva toiminta Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiossa, tai kapea-alaisempi toiminta Vankiterveydenhuollon yksikön alaisuudessa. Mikäli siirto tapahtuisi ja vankilapsykologien työpanos ei olisi jatkossa käytettävissä uusintarikollisuuden vähentämiseen tähtäävässä kuntoutustyössä, tarkoittaisi se sitä, että sen lisäksi että psykologien tekemä yksilömuotoinen kuntoutustyö esim. väkivalta- ja seksuaalirikollisten parissa loppuu, myös ryhmämuotoiset kuntoutusohjelmat kärsivät psykologien työpanoksen puuttumisesta niin merkittävästi, että on vaikea nähdä niiden toiminnalle jatkuvuutta.

Suomen Psykologiliitto pitää tärkeänä, että vankiloissa toteutetaan uusintarikollisuuteen kohdennettua kuntoutusta, että tämä kuntoutustyö pohjautuu tutkittuun tieteelliseen tietoon ja että sitä toteutetaan asiantuntijoiden toimesta hyvien käytäntöjen mukaan.

Vankilapsykologien nykyisen laajuinen työpanos on tässä työssä keskeinen. Psykologeilla on myös tärkeä merkitys muun henkilökunnan tukena ja konsultaatiokumppanina sekä kehittämistyössä. On siten välttämätöntä, että vankilapsykologit jatkavat Rikosseuraamuslaitoksen alaisuudessa työskentelyä vähintään nykyisen kaltaisin resurssein ja työnkuvin. Tämä hyödyttää parhaiten niin Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiota, vankiasiakkaita, työntekijöitä kuin Vankeuslain ja rikosseuraamusalan tavoitteita, ja näin ollen myös viime kädessä yhteiskuntaa.

Helsingissä 21.3.2017

Annarilla Ahtola, PsT, erikoispsykologi

Puheenjohtaja

Suomen Psykologiliitto

p. 0406877677

Julia Korkman, PsT, oikeuspsykologian dosentti

Oikeuspsykologian työryhmän puheenjohtaja

Suomen Psykologiliitto